

Zygmund Bauman:

**GLOBALIZACE:
DŮSLEDKY PRO ČLOVĚKA**

Mladá fronta, Praha 1999, 157 s.

V roce 1997 vychází kniha *Postmodernity and its Discontents* (Cambridge: Polity Press), napsaná jako paralela k slavné Freudově stati *Nespokojenost v kultuře*, v níž Zygmund Bauman ukázal, že současná snaha o rozšíření lidské svobody na úkor bezpečnosti nepřináší více společenského štěstí a spokojenosti, než existence zabezpečení společností na úkor svobody, o níž hovořil Freud. Bauman charakterizoval povahu západních společností konce dvacátého století. Toto pole zájmu se mu stalo osudným na několik dalších let. V opakující se periodě jednoho roku, až na jednu výjimku, napsal tři další knihy, v nichž nabídl analýzu několika vybraných sociálních fenoménů doby pozdní modernity.

V knize *Work, Consumerism and the New Poor* (Buckingham and Philadelphia: Open University Press 1998) se zaměřil na vymezení současného obsahu pojmu chudoby. Ukázal nejen to, jak významy spojené s pojmem chudoby závisí na společenských hodnotách, skrze které jsou definovány – tedy jejich sociální podmíněnost, ale především to, jak se tyto významy během moderní historie proměňovaly až do současné podoby. Dnes, kdy v západních společnostech nad výrobou a plnou zaměstnaností převládá konzum, přestali být chudí pochopeni jako potenciální pracovní síla vztahující se k nezaměstnanosti. Být dnes chudý spíše znamená nedosahovat stejných konzumních šancí, jaký má zbytek společnosti.

V knize *Globalization: The Human Consequences* (Cambridge: Polity Press 1998) Bauman odkrývá společenské kořeny globalizačního procesu. Analyzuje příčiny a nastiňuje důsledky tohoto jevu. Ukazuje, k jakým změnám díky globalizaci došlo v sociálních, urbáních, politických a kulturních sférách západ-

ních společností a jakým problémům jsou tyto společnosti vystaveny. Pro politiku jako sociální instituci ustavenou v k tomu, aby působila a rozhodovala ve jménu většiny na území, které spravuje, jsou to problémy, s nimiž si zatím neví rady.

A v knize *In Search of Politics* (Cambridge: Polity Press 1999) Bauman přichází s vizí řešení současných problémů. Po analýze jejich povahy, kterou lze nejlépe vystihnout německým slovem *Unsicherheit*, jež lze do angličtiny přeložit jako souběh tří typů zkušeností: *insecurity* (nezabezpečení), *uncertainty* (nejistota) a *unsafety* (nebezpečnost), po charakteristice proměny ve vnímání veřejného prostoru, po zmapování příčin neschopnosti politických institucí řešit důsledky plynoucí z globalizačních trendů, nastiňuje východisko z problémů sužujících dnešní svět. V tomto smyslu je zatím poslední Baumanova kniha politická.

Anthony Giddens v knize *Modernity and Self Identity* (Cambridge: Polity Press 1991) charakterizoval globalizaci jako proces vyjadřující časoprostorové rozpojení. „Globalizace se týká protnutí přítomnosti a nepřítomnosti, týká se propletení „vzdálených“ sociálních událostí a sociálních vztahů s lokálními kontexty“ (s. 21). Prostor a čas přestal být překážkou vzájemného ovlivňování se až do této doby nepředstavitelně vzdálených komunit. V *Globalizaci* Bauman na tento rys globalizace navázal a rozpracoval jej do pojmu „časoprostorová komprese“. Čas a prostor se smrštily natolik, že se na nich člověk stal nezávislý. Důsledek plynoucí z této skutečnosti se jako červená nit line celou *Globalizací*: oddělování schopnosti ovlivňovat dění v určité oblasti od této oblasti. Moc regulující život lokálního společenství se stala exteritoriální. Významy a hodnoty, které byly pro lokalitu charakteristické, lokalita ztratila schopnost kontrolovat, protože jejich zdroj leží mimo ni.

Díky nezávislosti na prostoru a čase vznikají po celém světě globální firmy, jejichž základem je princip pohybu. Svou globalitou ovlivňují dění v jednotlivých lokalitách. Objevují

se tam, kde pro ně existují nejvýhodnější podmínky. Investují zde a jejich zaměstnanci pochází z lokality. Ovšem jakmile pro ně v lokalitě nastane nepříznivá situace, přemístí se do jiné oblasti, aniž by braly zřetel na to, co v původní lokalitě jejich přítomnost způsobila. Globalizace znamená pohyb neomezovaný prostorem a časem, ovšem důsledky tohoto pohybu jsou lokálně vázány. „Ztráta odpovědnosti za důsledky je nejžádanějším a nejvíce oceňovaným ziskem, který nová mobilita přináší volně fluktuujícímu a s místem nesvázanému kapitálu“ (s. 19). A jsou to právě tyto důsledky, které nutí lidi žijící v lokalitě opustit jejich komunitu, protože nevědí, jak se s nimi vypořádat.

Globalizováni jsme všichni, bez rozdílu pohlaví, věku, rasy, vyznání, ekonomického a sociálního zabezpečení. Otázkou pouze zůstává, patříme-li k těm, pro něž globalizace znamená realizaci ideálu svobody – k tzv. globálům stojícím na vrcholu šikály dnešního světa, nebo naopak k těm, pro které proces globalizace nastartoval neradostnou vizi nutnosti opuštění lokální komunity, aniž by byli někde jinde vítáni – tzv. lokálové.

Kritérium mobility stratifikuje globalizovaný svět. S rostoucí mírou pohybu rostou výhody pro člověka. Globálně patří mezi šťastnou, i když ne příliš početnou skupinu *turistů*, pro něž hranice národních států přestávají platit, lokálové jsou naopak skupinou *tuláků* ve světě, který pro ně vymýšlí nové a stále důmyslnější zátarasy k omezení jejich pohybu. Zdi vystavěné z imigračních kontrol a zákonů o trvalém pobytu jsou pro ně stále vyšší a silnější.

Globálně cestují legálně, z vlastní vůle, pohodlně a rádi. Dokonce se od nich očekává, že budou cestovat, protože cestování souvisí s potvrzením jejich statusu jako globálů. Svět, v němž prostor a čas není překážkou jejich pohybu, se pro ně stal neodolatelně atraktivní. Všichni je vítají a jejich přítomnost oceňují. Lokálové jsou naopak k cestování nuceni, protože jejich svět přestal být, paradoxně ze stejných důvodů, z jakých se pro globály stal

atraktivní, snesitelný. Ztratil svůj význam. Globálně unikají od důsledků, které jejich celoplanetární pohyb v každé oblasti zanechává, čímž spouští řetězec příčin stojících za nesnesitelností života v lokalitě. Lokálové jsou pak přinuceni cestovat. Ovšem na rozdíl od globálů cestují nepohodlně a častokrát ilegálně. Nikdo je nikde nevíta a nemají-li potřebné štěstí, může se jim stát, že jsou zadrženi a deportováni zpět do oblasti, z níž vyšli. Baumanovými lakonickými slovy shrnuto: zelená pro globály, červená pro lokály.

Tyto dvě zkušenosti existující na pozadí současného světa ukazují, že globalizace je ambivalentní proces. Nejen že sjednocuje, ale také rozděluje. Pro ty, kteří se stávají čím dál tím více nezávislejší na prostoru, čase a fyzických omezeních, znamená realizaci svobody, pro ty, kteří žijí v lokalitě znamená erozi základů jejich lokality. Pro ty první přináší nezávislost na teritoriálních omezeních, pro ty druhé problémy se ztotožněním se s vlastní komunitou. Tato nová diferenciací se čím dál tím více promítá do strukturace sociálního prostoru, v němž globálně mají moc, privilegia, bohatství a svobodu, ti ostatní jsou omezováni, deprivováni, trpí chudobou a bezmocností. Globálně rozhodují, lokálové pociťují důsledky jejich rozhodnutí. Zakouší důsledky příčin, které nejsou schopni kontrolovat. Jejich politické instituce ztratily schopnost řešit problémy sužující jejich teritorium, protože moc leží mimo jeho rámec. V globalizovaném světě je vzdálena od politiky a politika od ní. Je to situace, v níž jsou lokálové odsouzeni k tomu, aby volili individuální strategie řešení svých potíží, i za cenu toho, že nejsou schopni přesně určit původce svých potíží a kontrolovat širší souvislosti svých řešení, jež mohou přinést nové problémy, mnohem hrozivějšího charakteru.

K vydání *Globalizace* v českém prostředí lze vznést dvě kritické poznámky. Českému překladu nesluší některé pravopisné překlepy a logické nesouvislosti a Baumanovi jako autorovi knihy lze vytknout ne příliš korektní

práci s literaturou. V některých místech parafrázuje myšlenky jiných autorů, aniž by uváděl jejich práce v poznámkovém aparátu. Tři příklady pro ilustraci: Na str. 98 uvádí myšlenku o formování moderního těla jako těla vojáka a dělníka, která pochází od Bryana S. Turnera (*Regulating Bodies: Essays in Medical Sociology*. London/New York: Routledge 1992). Jean Baudrillard je sice v textu zmíněn na str. 107 v souvislosti s pojmem hyperrealita, ovšem v souvislosti s myšlenkou na str. 47 o transformaci prostředí, v němž mapa kopírovala realitu, v prostředí, v němž realita kopíruje mapu, citován není. Tato myšlenka pochází z jeho práce *Simulations* (New York: Semiotext(e) 1983), kde je uvedena v souvislosti s povídkou Jorgea Luise Borgese. Na str. 126 čteme o oddělování tzv. neasimilovatelných, za nimiž stála snaha o spojení jejich osudu s jejich představami o sobě. Je to myšlenka Michela Foucaulta analyzovaná v knize *Dějiny šílenství* (Praha: Lidové noviny 1993). Další příklady nepovažuji za nutné uvádět, protože vnímavý a zběhlý čtenář v sociologické literatuře osmdesátých a devadesátých let si je jednak bez větších problémů dokáže obstarat sám, a druhak obsah *Globalizace* typ této výtky nesnižuje.

Osobně považuji Baumanovu knihu za pozoruhodnou. Je to jeden z významných příspěvků k diskusi, která mezi západní inteligencí na úsvitu jednadvacátého století probíhá, a která se až na pár výjimek zatím s úspěchem vyhýbá českému prostředí. Věřím, že *Globalizaci* u nás nepotká podobný osud jako knihu Roberta Reicha *Dílo národů* (Praha: Prostor 1995), jež zůstala mezi českými intelektuálními kruhy téměř bez odezvy. Přejme ji proto lepší osud. Snad se ho dočká.

Tomáš Katrňák

Miran Komac:

PROTECTION OF ETHNIC COMMUNITIES IN THE REPUBLIC OF SLOVENIA

Ljubljana, Inštitut za narodnostna vprašanja – Institute for Ethnic Studies 1999, 77 s. + 6 s. příloh.

Území Republiky Slovinsko nebylo nikdy v minulosti národnostně zcela homogenní. I v současné době na něm žijí příslušníci řady různých národností a Slovinci představují necelých 88% populace. Podle posledního sčítání lidu z roku 1991 žilo ve Slovinsku 11 567 příslušníků „klasických“ národnostních menšin (tedy Maďarů, Italů a Rómů), které mají vesměs zaručeno postavení národnostní komunity a dále 222 321 osob, které sice nejsou etnickými Slovinci, tímto statutem však nedisponují.

Komacova práce se soustředí zejména na deskripci podmínek fungování národnostních komunit Italů a Maďarů. V úvodu se čtenář seznámí se základními obecnými charakteristikami národnostního profilu Slovinska. Vedle přehledu národnostního složení země podle sčítání lidu z let 1953-1991 podává autor přehled vývoje této problematiky od konce 80. let, kdy se Slovinsko vydalo na cestu budování nezávislého státu a ukazuje, jakým způsobem byla menšinová práva chráněna v různých dobových dokumentech i současných zákonech. Vedle vnitrostátních norem jsou zde pojednány i mezinárodní smlouvy závazné pro Slovinsko a bilaterální dohody s Itálií a Maďarskem.

Specifické podmínky mají dvě tradiční uznané národnostní menšiny – Italy a Maďary. Jejich příslušníci mají zvláštní status národnostní komunity, z něhož plynou zvláštní kolektivní práva. Italská menšina (3063 osob v roce 1991) žije převážně na území slovinské Istrie v občinách Koper, Izola a Piran. Tyto lokality mají status národnostně smíšených území (*narodnostno mešano območje*). Maďaři